

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 13^{ΗΣ} ΜΑΪΟΥ 1937

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΑΛΕΞ. ΜΑΖΑΡΑΚΗ

ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

Ἡ Ἀκαδημία προσεκλήθη εἰς τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ συνερχόμενον κατὰ Σεπτέμβριον ἐ.ξ., Διαβαλκανικὸν Συνέδριον.

Ὁ κ. **Κ. Μαλτέζος** ἀνακοινοῖ, ὅτι οἱ κληρονόμοι τοῦ Κίτσου Μακρυγιάννη ἀποδέχονται τὴν πρότασιν τῆς Ἀκαδημίας, ὅπως τὸ οἰκεῖον βραβεῖον ἀπονέμεται κατ' ἔτος κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τοῦ μηνὸς Μαρτίου.

ΚΑΤΑΘΕΣΙΣ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Ὁ **Γενικὸς Γραμματεὺς** καταθέτει τὰ πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν ἀποσταλέντα συγγράμματα.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ.—Ἡ ἔννοια καὶ ἡ σημασία τῆς ἀρχιτεκτονικῆς*, ὑπὸ **Β. Κουρεμένου.**

Ὁ Βιτρούβιος λέγει, ὅτι τὸ νὰ ὁμιλῇ τις περὶ ἀρχιτεκτονικῆς, νὰ γράψῃ μίαν ἱστορίαν ἢ νὰ συνθέσῃ ἓνα ποίημα εἶναι τρία πράγματα διαφορετικά: ἡ ἱστορία ἔχει τὸ ἐνδιαφέρον τῶν γεγονότων, ἡ ποίησις τὴν χάριν τοῦ ρυθμοῦ τῶν στίχων καὶ τοῦ ἰδιαίτερου χειρισμοῦ τοῦ λόγου, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ὅμως δημιουργεῖται, ἀλλὰ δὲν ἐξηγεῖται εὐκόλως διὰ τῶν λέξεων, αἱ ὁποῖαι εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἔχουν εἰδικὴν ἔννοιαν, πολλὰ δὲ ἐξ αὐτῶν δὲν συνηθίζονται εἰς τὴν κοινὴν ὁμιλίαν. Οὕτω μία πραγματεία περὶ ἀρχιτεκτονικῆς ἀποβαίνει σκοτεινὴ καὶ κουραστικὴ, ἐνῶ χρειάζονται ἀντιθέτως πολὺ φῶς καὶ ὀλίγα λέξεις.

* **B. COURÉMÉNOΣ.**— Du sens et de l'importance de l'Architecture.

Πρὸ ἐτῶν ὁ ἀγαπητὸς συνάδελφος κ. Κεραμόπουλλος διὰ μιᾶς ἀνακοινώσεώς του ἔκρουσε τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου περὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Δεύτερον κώδωνα ἔκρουσεν ὁ κ. πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας εἰς τὸν ἐναρκτήριόν του λόγον. Οὕτως ἀναγκάζομαι ἐκὼν ἄκων νὰ κάμω ὀλίγην φιλολογίαν, προσπαθῶν νὰ ἐξηγήσω εἰς ὀλίγας φράσεις τὴν ἔννοιαν, τὴν σημασίαν καὶ τὰ γνωρίσματα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ὅπως τὰ αἰσθάνομαι, καθόσον δὲν ὑπάρχουν βιβλία πρὸς κοινὴν ἐκπαίδευσιν καὶ διάδοσιν αὐτῆς. Τὰ βιβλία τῆς ἀρχιτεκτονικῆς περιλαμβάνουν συνήθως σχέδια καὶ παραδείγματα κτηρίων, ἀλλ' ἄνευ φιλολογικοῦ κειμένου, ἐκτὸς ἐλαχίστων εἰς τοὺς προλόγους των· οἱ ἀρχιτέκτονες δὲν εἶναι συγγραφεῖς, οὔτε οἱ συγγραφεῖς εἶναι ἀρχιτέκτονες, διὰ νὰ γράψουν τοιοῦτον βιβλίον. Ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους τὸ μόνον, τὸ ὁποῖον διεσώθη εἶναι τοῦ Βιτρουβίου (1^{ος} αἰὼν π. Χρ.), ὅστις μνημονεῖ μετ' εὐγνωμοσύνης βιβλία Ἑλλήνων ἀρχιτεκτόνων, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ ἤντηλθεν. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν κανὲν δὲν διεσώθη ἢ δὲν εἶναι γνωστόν. Φιλόσοφοί τινες, ὡς ὁ Taine, ἔθεσαν βάσεις ἢ ἀξιώματα διὰ τὰ τῆς τέχνης καὶ καλλιτεχνίας. Ὁ Julien Guadet ἐξέδωκε κατὰ τὸ 1895 εἰς βιβλίον τὰ μαθήματά του ἐν τῇ Σχολῇ Καλῶν Τεχνῶν τῶν Παρισίων «Ἡ θεωρία τῆς ἀρχιτεκτονικῆς», ἐν τῷ ὁποίῳ λέγει: *La matière est des plus vastes, élémentaire et transcendante, car il n'y a pas d'études d'art qui ne soient de hautes études.* Καὶ ὁμολογεῖ: *J'ai dû étudier à nouveau ce que j'étudiais déjà il y a quarante ans, condenser en formules tangibles ce qui souvent n'est qu'un instinct* κτλ. Αὐτὸ τὸ ἐνστικτον, τὸ αἰσθημα ἢ ἡ ἔμπνευσις, εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον οἱ φιλόσοφοι προσπαθοῦν νὰ ἀναλύσουν. Ὑπάρχει ἐπίσης τὸ βιβλίον τοῦ G. Umbdenstock, *Μαθήματα ἀρχιτεκτονικῆς ἐν τῇ Πολυτεχνικῇ Σχολῇ* τῶν Παρισίων, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ σημαντικώτερον ἐξ ὅσων γνωρίζω.

Ὅταν λέγωμεν ἀρχιτεκτονική, δὲν ἐννοοῦμεν ὅλας τὰς κατασκευὰς τῆς οἰκοδομικῆς, αἱ ὁποῖαι γίνονται κατὰ τύχην καὶ κατὰ βούλησιν, πρὸς ἐξυπηρέτησιν στοιχειωδῶν ἀναγκῶν, ἀλλὰ τὰ κτήρια τὰ ὁποῖα ἔχουν κάποιαν ἰδιαιτέραν τέχνην καὶ πρωτοτυπίαν· καθὼς καὶ ὅταν λέγωμεν μουσική, ποίησις, γλυπτική, θέλομεν νὰ εἰπώμεν, ὅτι τὰ ἔργα αὐτὰ ἔχουν, ἐν τῷ ἐλαχίστῳ μέτρῳ, τὴν τέχνην τῆς εἰδικότητός των. δὲν λέγομεν δι' ἕκαστον κρότον ὅτι εἶναι μουσική, οὔτε ὅτι ὅλοι οἱ στίχοι εἶναι ποίησις. Ἡ τέχνη λοιπὸν αὐτῇ δὲν εἶναι μία ἀνάγκη ὑλικὴ διὰ τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ἀλλ' εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εὐχαριστεῖ τὸ πνεῦμα καὶ προξενεῖ τὸν θαυμασμόν τοῦ ἀνθρώπου, διότι δεικνύει τὴν ἀνωτέραν αὐτοῦ φύσιν, τὴν εὐφυΐαν, τὴν φαντασίαν, τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν αἰσθητικὴν του. Ὡς ἐκ τούτου ἡ καλλιτεχνία εἶναι εὐεργετικὴ, ἀλτροῦιστικὴ, γίνεται διὰ τὴν χαρὰν τοῦ ἀνθρώπου.

Μεταφορικῶς λέγομεν πολλάκις, ὅτι ἡ μουσική, ἡ ποίησις κτλ. ἔχουν ἀρχιτεκτονικὴν, ἐννοοῦντες δι' αὐτοῦ ὅτι τὰ ἔργα αὐτὰ εἶναι καλῶς κατεσκευασμένα ἢ προσηρμο-

σμένα, με σύνθεσιν, στερεότητα, εκλεκτικότητα, λογικὴν καὶ ἀρμονίαν. Ὡστε ἡ λέξις ἀρχιτεκτονικὴ εἶναι οὕτως εἰπεῖν τίτλος εὐγενείας, ὅστις ἀπονέμεται εἰς ἐκεῖνα τὰ ἔργα τῆς οἰκοδομικῆς, τὰ ὁποῖα ἔχουν κάποιαν τέχνην δημιουργικὴν ἢ πρωτότυπον, τὰ δὲ κτήρια, τὰ ὁποῖα ὑστεροῦν κατὰ τὴν ἀρετὴν αὐτὴν, ὀνομάζονται ἀπλῶς οἰκοδομαί. Ἀρχιτεκτονικὴ καὶ οἰκοδομικὴ δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται μετὰξὺ των, εἶναι πολλάκις τὰ ἀντίθετα· γίνονται καὶ τὰ δύο μὲ τὰ ἴδια ὕλικά, ἀλλὰ μὲ πνεῦμα ἀντίθετον: τὸ ἓνα συγκινεῖ καὶ εὐχαριστεῖ, τὸ ἄλλο προξενεῖ ἀδιαφορίαν ἢ ἀηδίαν. Ἐάν, καθὼς λέγει ὁ Viollet le Duc, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ εἶναι ἡ ζωντανὴ ἔκφρασις τοῦ πνεύματος ἐνὸς λαοῦ, ἡ ἔκφρασις αὐτὴ θὰ διατυπωθῇ μὲ τὰ κτήρια ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔγιναν μὲ σκέψιν καὶ πνεῦμα, μὲ πεῖραν καὶ συνείδησιν.

Ἄπὸ ὅλας τὰς τέχνας ἡ ἀρχιτεκτονικὴ μᾶς δίδει τὰς μεγαλυτέρας ἀπολαύσεις, διότι συνδέεται μὲ τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἀνθρώπου, μὲ τὰς ἀνάγκας του, μὲ τὰ ἦθη του, μὲ τὴν θρησκείαν καὶ τὴν αἰσθητικὴν του, δίδει τὸ μέτρον τῆς φαντασίας του καὶ τῆς διανοητικῆς δυναμικότητός του, θέλησιν, θάρρος, ἀποφασιστικὴν εἰς τὴν πραγματοποιήσιν κλπ. Δὲν ἀπορρέει ἐκ τῆς θελήσεως ἢ τῆς φαντασίας ἐνὸς καλλιτέχνου καὶ μόνον: οὗτος δύναται νὰ κατασκευάσῃ ἓνα φαντασμαγορικὸν ἢ παράξενον ἔργον, τὸ ὁποῖον νὰ εἶναι καὶ ὠραῖον· ἀλλὰ θὰ εἶναι τοῦτο ἀπομονωμένον καὶ ἐξαιρετικόν, ἐφ' ὅσον δὲν συμβιβάζεται μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐποχῆς του καὶ μὲ τὴν ἐξέλιξίν της. Ὅπως ὁ ἱστορικὸς περιγράφει τὴν ἱστορίαν, ἀναπτύσσων τὰ σπουδαῖα γεγονότα καὶ δίδων τὴν εἰκόνα ἐκάστης ἐποχῆς μὲ τὸ χάρισμα τῆς προσωπικῆς του διανοητικῆς ἀξίας, οὕτω καὶ ὁ ἀρχιτέκτων ἐξ ἐνστίκτου ἐκπροσωπεῖ τὰ χαρακτηριστικὰ ἰδανικὰ τῆς ἐποχῆς του.

Αἱ ἄλλαι τέχναι, ζωγραφικὴ, γλυπτικὴ, μουσικὴ, ποίησις, ἔχουν ὡς σκοπὸν μόνον τὸ ὠραῖον· ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἔχει ἐπὶ πλέον ὡς καθήκον τὸ χρήσιμον: προστατεύει τὸν ἄνθρωπον ἐκ τοῦ ψύχους, τῆς βροχῆς, τῆς ζέστης, βελτιώνει τοὺς ὄρους τῆς ζωῆς, ἐξυψώνει τὴν θρησκείαν του διὰ μεγαλοπρεπῶν ναῶν, τὸν προστατεύει ἐκ τῶν ἐχθρῶν του διὰ τῶν φρουρίων κλπ.

Ὁ Letarouilly ἔθεσεν ὡς ἐπίγραμμα εἰς τὸ ὀγκῶδες του βιβλίον τὸ ἐξῆς:

Terrarum dea . . . cui par	Θεὰ τῆς Γῆς . . . πρὸς τὴν ὁποῖαν τίποτε δὲν παραβάλ-
nihil et nihil secundum	λεται καὶ τῆς ὁποίας τίποτε δὲν ἔρχεται δευτέρον.

Ὅταν βλέπη τις τὸν Παρθενῶνα, τὸ Πάνθεον ἢ τὸ Κολοσσαῖον τῆς Ρώμης, τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ἢ τὴν Notre Dame τῶν Παρισίων, ἐννοεῖ πόσον ἀληθῆς εἶναι ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Εἰς τὴν θεάν αὐτῶν τῶν ἀριστουργημάτων ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται τὴν μεγαλυτέραν του χαρὰν καὶ συγκίνησιν· αἱ πόλεις δέ, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τοιαῦτα κτήρια, εἶναι ὑπερήφανοι καὶ γίνονται ἐλκυστικαί, ὡς αἱ Ἀθη-

ναι, ἡ Ρώμη, ἡ Κωνσταντινούπολις, τὸ Παρίσι, ἡ Φλωρεντία, ἡ Βενετία κλπ. Τὰ ἐπιτεύγματα αὐτὰ τῆς καλλιτεχνίας γίνονται ἐθνικὰ σύμβολα, λέγει ὁ Umbdenstock.

ΠΩΣ ΓΙΝΕΤΑΙ Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ;

Αἱ φυλαί, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐπιδεκτικαὶ πολιτισμοῦ, ζοῦν ἐν κοινῷ καὶ γνωρίζουν τὰ οἰκοδομοῦν. Μετὰ πάροδον χρόνου καὶ ἀπόκτησιν πείρας καὶ καλλιτεχνικοῦ αἰσθηματος ἡ οἰκοδομικὴ αὐτὴ παράγει μερικὰ ἔργα σπάνια, ὅπως εἰς ἓνα ἀγρόν γίνονται τὰ ἀνθη μεταξὺ τῶν ἄλλων φυτῶν, ἀναλόγως πρὸς τὴν γονιμότητα καὶ τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ κλίματος, καὶ τὰ ἔργα αὐτὰ θαυμάζομεν καὶ σεβόμεθα, διότι μᾶς συγκινοῦν :

Elle est belle oh! mortels comme un rêve de pierre . . .

Αὐτὰ τὰ σπάνια ἔργα τὰ ὀνομάζομεν ἀρχιτεκτονικὴν, εἰς ὅποιανδήποτε χώρον εὐρίσκονται, εἰς ὅποιονδήποτε σχῆμα καὶ χρόνον οἰκοδομήθησαν, καὶ δι' ὅποιανδήποτε χρῆσιν ἔγιναν. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ εἶναι ὄλων τῶν αἰώνων, ὄλων τῶν ἐθνῶν καὶ ὄλων τῶν εἰδῶν: εἶναι μία μεγάλη κυρία, ἡ ὅποια παραδίδεται εἰς τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα τὴν ἐπιθυμοῦν καὶ ἐφ' ὅσον τὸ ἀξίζουσιν. Λέγουν ἐπίσης κοινῶς, ὅτι ἡ ἀρχιτεκτονικὴ εἶναι μία ζηλότυπος ἐρωμένη.

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ἡ μουσικὴ, τέχναι ἀποκλειστικῶς δημιουργικαὶ καὶ ἐρμηνευτικαί, ὡς καὶ ἡ ποίησις, ἔχουν πολλὰ κοινὰ γνωρίσματα μεταξὺ των. Πρῶτον δὲν ἀνέχονται τὴν ἀπομίμησιν, ὅπως λέγει ὁ Taine· ἀλλὰ ἡ κοινὴ ἔμπνευσις τὰς ἱκανοποιεῖ καὶ τὰς δυναμώνει, διότι δημιουργεῖ τὸν ρυθμόν. Αἱ τρεῖς αὐταὶ τέχναι ἔχουν ἐξ ἴσου ὡς νόμον τὸ καλὸν καὶ ὡς κάλυμμα τὴν ἁρμονίαν, ἀλλ' ἐκάστη ἐκφράζεται μὲ τρόπον διαφορετικόν: ἡ μουσικὴ ἔχει τὸν τόνον, ἡ ποίησις τὸν λόγον καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τὴν σιωπὴν. Ὅπως ἀρμόζει εἰς τοὺς θεούς, ἢ εἶναι μεγαλοπρεπῆς καὶ ὑπερήφανος, ἢ ἰσχυρὰ καὶ τρομερά, ἢ λεπτὴ καὶ χαριτωμένη, ἢ φιλόξενος, ἢ μελαγχολικὴ. Ἐκφράζεται πάντοτε μὲ γραμμὰς καὶ ἀναλογίας. Ἡ γραμμὴ εἶναι ἡ λογικὴ, καὶ ἡ ἀναλογία τὸ αἶσθημα, πλήρη ἀπεριορίστων ἀποχρώσεων· εἶναι ὁ ὀφθαλμὸς· εἰς αὐτὸ κεῖται ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα τοῦ καλλιτέχνου, λέγει ὁ Guadet.

Ὅπως, ὅταν θέλωμεν νὰ ἐκφράσωμεν ἰδέας ὑψηλὰς, μεταχειριζόμεθα λέξεις ἐκλεκτάς, ἢ ὅπως ἐν ὥραϊον κόσμημα λαμβάνει τὴν καλλιτεχνικὴν του ἀξίαν, ὅταν εἶναι κατεσκευασμένον μὲ σπάνιον μέταλλον, οὕτω καὶ εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν: ἡ ὕλη ὀφείλει νὰ εἶναι ἐκλεκτὴ καὶ στερεά, διότι τὸ σταθερὸν ἢ μόνιμον προξενεῖ τὴν ἱκανοποίησιν εἰς τὴν ψυχὴν, τὸ δὲ προσωρινὸν ἢ ἐφήμερον ἔργον προξενεῖ τὴν λύπην ἢ τὴν περιφρόνησιν.

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ὀνομάζεται μητέρα τῶν τεχνῶν. Ἡ γλυπτικὴ, ἡ ζωγραφικὴ, ἡ χαρακτικὴ, ἐχρησίμευαν ἄλλοτε κυρίως πρὸς διακόσμησιν τῶν κτηρίων. Περιλαμβάνει

τὰ μαθηματικά, τὴν γεωμετρίαν, τὴν γεωδαισίαν, τὴν φυσικὴν, τὴν χημείαν, τὴν ἀστρολογίαν, τὴν ὑγιεινὴν, τὴν νομικὴν κλπ. ὡς καὶ τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον· περιλαμβάνει δηλαδὴ ὅλας τὰς ἐνεργείας τῆς ἀνθρωπίνης δράσεως. Ὁ Βιτρούβιος δὲ ἀπαιτεῖ ἐπὶ πλέον, καὶ δικαίως, τὴν ἠθικὴν, ὡς προτέρημα ἀπαραίτητον. Διὰ τοῦτο ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἐκάστης ἐποχῆς εἶναι ἡ πιστὴ ἱστορία καὶ ἡ εὐσυνείδητος εἰκὼν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς. Αὐτὸ ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ ἐνδιαφέροντος, μὲ τὸ ὁποῖον κάμνομεν ἀνασκαφὰς πρὸς ἀποκάλυψιν ἀρχαίων μνημείων, καὶ ἐκ τῆς συγκινήσεως, τὴν ὁποίαν αἰσθανόμεθα, ὅταν ἐπανερχεται εἰς τὸ φῶς ἡ Κνωσσός, τὸ Ἴλιον, ἡ Δωδώνη κλπ. Πόσον δὲ αἰσθανόμεθα τὸ θέλητρον τῆς γοητείας, ποῦ προσφέρει διὰ τῶν οἰκοδομημάτων τῆς ἡ ἱστορία μιᾶς ἀρχαίας ἐποχῆς. Ἐκάστη γραμμὴ εἶναι ἐν σημείον διαφωτιστικὸν τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς, ἕκαστον δὲ κόσμημα μᾶς πληροφορεῖ περὶ τῆς αἰσθητικῆς καὶ διανοητικῆς τῶν τότε καταστάσεως.

Οὕτως, ἐξετάζοντες τὰς διαφόρους ἐποχὰς τῆς ἱστορίας τῶν λαῶν, θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἀποτυπώνει διὰ τῶν κτηρίων τῆς τὸν βαθμὸν τοῦ πολιτισμοῦ των. Πάντοτε τὰ ἔθνη, ὅταν εὐρίσκωνται εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης των, κτίζουν τὰ ἀριστουργήματά των: ἐπὶ Περικλέους τὸν Παρθενῶνα, ἐπὶ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου τὴν Ἀλεξάνδρειαν, οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες τὰ μεγαλοπρεπῆ των κτήρια, ὁ Ἰουστινιανὸς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, ἐπὶ Καρόλου τοῦ Μεγάλου ἀρχίζει ἡ δημιουργία τῆς Ρωμανο-Γοτθικῆς τέχνης, ἐπὶ Φραγκίσκου τοῦ Α' ἡ Ἀναγέννησις, μὲ τοὺς Πάπας ἡ μεσαιωνικὴ τέχνη εἰς τὴν Ἰταλίαν, οἱ Λουδοβίκοι εἰς τὴν Γαλλίαν εἰσάγουν τὸν Κλασικισμὸν, ὁ Ναπολέων ὁ Α' τὴν Νεοκλασσικὴν κλπ. Ἀκόμη καὶ λαοὶ οὐχὶ ἀποκλειστικῶς οἰκοδόμοι, ὡς οἱ Τοῦρκοι, εἰς τὰς ἐποχὰς τῆς δόξης των αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξωτερικεύσουν τὸν ἐνθουσιασμὸν των κτίζοντες ὠραῖα κτήρια, ὡς τὰ τεμένη καὶ τὰ φρούριά των. Μήπως αὕτη ἡ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη τοῦ ὠραίου εἰς τὰς πλέον εὐτυχεῖς καὶ δοξασμένας ἡμέρας δὲν κάμνει τὸν ἄνθρωπον νὰ ἀναμιμνήσκειται τῆς πρωταρχικῆς αὐτοῦ καταστάσεως εὐθὺς κατόπιν τῆς δημιουργίας;

Ἐνας λαὸς καλῶς ὀργανωμένος, ὑγιής, ἠθικὸς καὶ πειθαρχικὸς, προσφέρει τὴν ἔκφρασιν αὐτῶν τῶν προτερημάτων του εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν του διὰ τοῦ ρυθμοῦ. Ὁ ρυθμὸς εἶναι ἡ ἔκφρασις ἑνὸς ἰδανικοῦ σύμφωνα μὲ μίαν βᾶσιν-τύπον ἢ ἀρχὴν-τρόπον ἢ εἶδος σχήματος, εἶναι ὁ χαρακτήρ εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, εἶναι ἡ πειθαρχία καὶ ἡ ὁμόνοια. Ἐκ τοῦ ρυθμοῦ ἀναγνωρίζεται ἐκάστη ἐποχὴ, ἡ ἔλλειψις δὲ αὐτοῦ εἶναι ὁ ἐγωϊσμός, ἡ ἀναρχία, ἡ ἀμάθεια καὶ τὸ ψεῦδος.

Διὰ νὰ κρίνη τις περὶ ἀρχιτεκτονικῆς, πρέπει νὰ ἔχη ὑπ' ὄψει: τὰ ἦθη καὶ τὸ περιβάλλον, τὸν χῶρον καὶ τὸν χρόνον, τὸ κλίμα καὶ τὸ χρῆμα, καὶ ἐν γένει ὅλας τὰς ἐπιτακτικὰς ἀνάγκας καὶ τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἐλήφθησαν ὡς βᾶσις διὰ τὴν οἰκοδομησιν ἐκάστου κτηρίου. Αὐτὰ ὀνομάζονται εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν μὲ μίαν λέξιν: τὸ

πρόγραμμα. Είναι απαραίτητον να ἔχη τις ἐπίσης καὶ ἐλαχίστην ἔστω γνώσιν τῶν διαφόρων στοιχείων, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, ὡς καὶ τὸ αἶσθημα τῆς εὐρυθμίας ἢ ἀναλογίας, ἢ ὅποια εἶναι προῖον τοῦ πνεύματος, τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ τῆς χειρὸς, διὰ τοῦ σχεδίου ἢ ἰχνογραφίας· ἄνευ αὐτῶν ἡ ἀρχιτεκτονικὴ μένει ἀσύλληπτος καὶ πᾶσα κρίσις ἀμφισβητήσιμος.

Μολονότι εἰς τὸ παρόν, ἄς εἰπῶ ὑπόμνημα, θίγω μόνον τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ οὐχὶ τὸν ἀρχιτέκτονα, μοῦ φαίνεται ἐπίκαιρον νὰ ἀναφέρω μίαν διαφωτιστικὴν περιγραφὴν τοῦ Βιτρούβιου :

«Γνωρίζω καλῶς, λέγει, ὅτι ἐκτιμᾶται γενικῶς ὡς ἡ κυριωτέρα σοφία ἐκείνη, ἢ ὅποια μᾶς κάμνει νὰ πλουτίζωμεν. Εὐρίσκονται τοιοῦτοι ἄνθρωποι, οἵτινες καὶ πολλὰ πλούτη ἀποκτοῦν καὶ ὑπόληψιν μαζὶ, ἀλλὰ πολλοὶ προσπαθοῦν μὲ οἰονδήποτε τρόπον νὰ σφετερισθοῦν περιουσίας. Ἐγὼ ἔμαθα ἀπὸ τοὺς διδασκάλους μου, ὅτι ὁ ἀρχιτέκτων ὀφείλει νὰ ἀναμένῃ, ὅπως τοῦ ἐμπιστευθοῦν μίαν οἰκοδομὴν καὶ δὲν δύναται χωρὶς ὄνειδος νὰ κάμνῃ αἴτησιν, τῆς ὁποίας ἢ πρόθεσις εἶναι τὸ συμφέρον, καθόσον εἶναι γνωστὸν ὅτι δὲν ζητεῖ νὰ κάμνῃ τις τὸ καλὸν εἰς τοὺς ἄλλους, ἀλλ' ἐκεῖνοι νὰ τὸν ὠφελήσουν. Λοιπὸν τί πρέπει νὰ πιστεύῃ ἐκεῖνος, εἰς τὸν ὁποῖον συμβουλεύουν νὰ δαπανήσῃ τὴν περιουσίαν του εἰς οἰκοδομικὰ ἔργα, παρὰ ὅτι ὁ συμβουλεύων ἐλπίζει νὰ ὠφελήθῃ εἰς βᾶρος αὐτοῦ; Διὰ τοῦτο ἄλλοτε ἐπληροφοροῦντο περὶ τῆς καταγωγῆς, περὶ τῆς ἐκπαιδύσεως καὶ περὶ τῆς ἠθικῆς τοῦ ἀρχιτέκτονος, εἶχον δὲ μεγαλυτέραν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν ἀνεγνωρισμένον διὰ τὴν σεμνότητά του, παρὰ εἰς ἐκεῖνους οἱ ὅποιοι κάμνον ἐπίδειξιν τῆς πολυμαθείας των».

Καὶ εἰς ἄλλην σελίδα :

«. . . Ἐν τούτοις, λέγει, δὲν γνωρίζω ἀπὸ ποίαν ἰδιοτροπίαν, δὲν ἀκολουθοῦν τοὺς νόμους τῶν ἀρχαίων καὶ ζωγραφίζουσιν εἰς τοὺς τοίχους τερατουργήματα ἀντὶ τῶν κανονικῶν καὶ ἀληθινῶν πραγμάτων τῆς φύσεως. Ἀντικαθιστοῦν τοὺς κίονας μὲ καλᾶμια κτλ. Ἐν τούτοις αὐταὶ αἱ νέαι φαντασιοπληξίαι ὑπερισχύουσιν τόσον σήμερον, ὥστε δὲν εὐρίσκεται κανεὶς διὰ νὰ εὔρῃ τί εἶναι καλὸν εἰς τὰς τέχνας καὶ νὰ δύναται νὰ κρίνῃ ὑγιῶς . . . ». Καὶ συνιστᾷ νὰ προσέχωμεν νὰ μὴ μᾶς πάρουν ὡς Ἀβδηρίτας, ἐὰν στήνωμεν, ἀντιθέτως πρὸς τὸ λογικόν, τοὺς κίονας ἐπάνω ἀπὸ τὴν στέγην, οἱ ὅποιοι δὲν χρησιμεύουν τότε εἰς τίποτε κτλ. Καὶ κατωτέρω : « . . . οἱ ἀρχαῖοι ἀναζητοῦσαν καὶ ἐκτιμοῦσαν τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν τελειότητα εἰς τὰ ἔργα, ἐνῶ σήμερον δὲν ἐκτιμοῦν παρὰ ἓνα πράγμα : τὴν λάμψιν τῶν χρωμάτων. Σήμερον ἡ ἀξία τοῦ καλλιτέχνου δὲν λογαριάζεται διὰ τίποτε, δὲν προσέχουν παρὰ ἓνα πράγμα, τὴν μεγάλην δαπάνην ἢ ὅποια γίνεται, καὶ δὲν φεῖδονται εἰς τὰ σπάνια χρώματα : τὴν χρυσοκόλλαν, τὸ πορφυροῦν καὶ τὸ κυανοῦν, τὰ ὅποια κάμνον ἐντύπωσιν, ἀλλ' ἄνευ καμμίας καλλιτεχνικῆς ἀξίας».

Εἰς τὴν ἐποχὴν μας, ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται ὡς ἐπιστημονικὴ, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ εἰς μίαν τεραστίαν ἐνεργητικότητα, συμφώνως μὲ τοὺς νόμους τῆς ἀντιδράσεως, ὅπως συμβαίνει συνήθως μετὰ τὰς καταστροφὰς ἢ τοὺς πολέμους, προσπαθεῖ νὰ δημιουργήσῃ μίαν μορφήν ἐπηρεαζομένην ἢ ἐκφράζουσαν τὰς νέας ἐπιστημονικὰς ἐφευρέσεις καὶ συμμορφουμένην μὲ τὰς τάσεις τῶν ἡθῶν καὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς σημερινῆς ζωῆς. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γνωρίζωμεν ἀκριβῶς εἰς ποῖον σημεῖον εὐρίσκεται, ἐὰν ἡ περίοδος τῆς ἐπιπέσεως ἢ τῆς ἀναπτύξεως ἐπῆλθεν, οὔτε εἰς ποῖον σημεῖον ἕκαστον κράτος θὰ κατασταλάξῃ. Ὅταν λέγω σημερινὴν ἀρχιτεκτονικὴν, δὲν ἐννοῶ ἐκεῖνας τὰς οἰκοδομὰς, αἱ ὁποῖαι ἀλληλοαντιγράφονται, ἀπὸ τοῦ Λονδίνου ἕως τὸ Τόκιον καὶ ἀπὸ τὴν Μόσχαν ἕως τὸν Ἅγιον Φραγκῖσκον, καὶ περνοῦν καὶ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας δυστυχῶς, καὶ αἱ ὁποῖαι ἀντιπροσωπεύουν τὴν βιομηχανίαν μᾶλλον: διότι ἡ ἀρχιτεκτονικὴ δὲν χάνει τὰ δικαιώματά της καὶ δὲν δέχεται κανένα συμβιβασμὸν παρὰ μὲ τὴν λογικὴν καὶ τὴν ἀρμονίαν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα, τόπον κατ' ἐξοχὴν καλλιτεχνικὸν μὲ κληρονομίαν ἀριστουργημάτων καὶ παραδόσεως, δὲν πρέπει, κατὰ τὴν γνώμην μου, νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὴν πείραν τῶν προγόνων μας, ἐφ' ὅσον αἱ φυσικαὶ συνθῆκαι καὶ τὰ στοιχεῖα δὲν μεταβάλλονται, καθὼς δὲν ἀλλάσσομεν τὴν γλῶσσαν μας, ἀλλὰ στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς πείρας καὶ τῆς παραδόσεως νὰ βοηθοῦμεν εὐλικρινῶς εἰς τὴν ἐξέλιξιν.

Κατόπιν τῶν ὄσων εἶπον βλέπω, ὅτι δὲν συμφωνῶ μὲ τὸν ὀρισμὸν τῆς λέξεως ἀρχιτεκτονικὴ, εἰς τὰ διάφορα λεξικά, Larousse κλπ., καθόσον λέγουν ὅτι ἡ ἀρχιτεκτονικὴ εἶναι ἡ τέχνη τοῦ κτίζειν καὶ διακοσμεῖν συμφώνως πρὸς ὀρισμένους κανόνους. Αὐτὴ ἡ ἐξήγησις δὲν ὑπονοεῖ καὶ ὅτι θὰ εἶναι καλλιτεχνικὴ, διότι ἡ τέχνη τοῦ κτίζειν ἀνήκει εἰς τὸν τεχνίτην καὶ οὐχὶ εἰς τὸν ἀρχιτέκτονα. Ὅταν κτισθῇ ἓνα κτήριο καὶ κριθῇ ὅτι εἶναι ὠραῖον, τότε θὰ εἶναι ἀρχιτεκτονικὴ. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ ἀρχιτεκτονικὴ εἶναι τὸ κτίζειν καὶ διακοσμεῖν μὲ τέχνην ἢ καλλιτεχνίαν κλπ.

RÉSUMÉ

Par le mot Architecture on comprend celles des constructions qui présentent quelque signe de création: c'est un titre de noblesse que l'on attribue aux constructions qui plaisent et émerveillent, car elles manifestent l'essence supérieure de l'Homme, sa civilisation et son esthétique.

L'Architecture étant adaptée à notre existence, donne la mesure de notre imagination et de nos qualités morales et matérielles; elle ne provient pas d'un cas isolé, mais elle se présente par un ensemble dans une évolution logique et harmonieuse.

L'Architecture, la Musique et la Poésie, arts essentiellement de création et d'interprétation, ont plusieurs points communs entre eux, mais elles s'expriment de façon différentes: la Musique a le Son, la Poésie le Verbe, et l'Architecture le Silence; comme il sied aux Dieux: elle s'exprime par

des lignes et des proportions, la ligne est la logique et la proportion le sentiment.

Les matériaux qui sont utilisés dans l'Architecture doivent être de choix et solides, car le durable produit la satisfaction et le calme dans l'âme, tandis que l'œuvre éphémère produit l'inquiétude et le mepris.

L'Architecture est la mère des arts et comprend toutes les manifestations de l'énergie humaine, mais elle exige, avant tout la morale; ce qui explique notre émotion à la découverte de cités antiques, car nous retrouvons l'image de l'état social et moral de leur époque; on peut aussi remarquer que les Peuples, à l'apogée de leur gloire construisent leur plus beaux monuments.

L'Architecture est caractérisée par le style, qui est dans l'art la discipline et la concorde, tandis que le manque de style est l'égoïsme et l'anarchie, ou l'ignorance et le mensonge.

Pour juger de l'Architecture, il faut prendre en considération le programme exigé, le climat, le bien, etc., avoir notion des éléments qui composent l'Architecture et avoir le sentiment des proportions; sans cela tout jugement sera contestable.

A notre époque, caractérisée de scientifique, l'Architecture par un prodigieux élan, suivant les lois de réaction, ainsi qu'il arrive après les catastrophes, s'applique à créer un style, influencé par les nouvelles découvertes et conforme aux mœurs et coutumes de notre temps: il n'est pas possible de s'exprimer encore sur sa qualité artistique, néanmoins, à mon avis, je crains que l'assimilation trop vigoureuse de la science par l'Architecture, ne soit une servitude qui lui fasse perdre une partie, peut-être la meilleure, de sa quintessence même.

Il me semble finalement, que la définition du mot Architecture par les dictionnaires. Larousse et autres, n'est pas précise. En effet, ils disent que l'«Architecture est l'art de construire et d'orner les édifices etc.»; ne serait-il pas plus exact de dire que l'Architecture est le propre de construire et d'orner avec Art etc.? car l'un indique l'artisan tandis que l'autre l'artiste.

ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑ. — La régulation de la chaleur dans l'organisme et le mécanisme de la fièvre et de l'action des antipyrétiques*,
par *Sp. A. Dontas.*

On admet généralement que *toute élévation de la température du corps est due à une excitation ou augmentation de l'irritabilité des centres nerveux*

* ΣΠ. Α. ΔΟΝΤΑ.— Περὶ τῆς διαρρυθμίσεως τῆς θερμότητος ἐν τῷ ὀργανισμῷ καὶ τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ πυρετοῦ καὶ τῆς δράσεως τῶν ἀντιπυρετικῶν φαρμάκων. (Travail de l'Institut de Physiologie de l'Université d'Athènes).